
2.7. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ В НАУКМА ОЧИМА СТУДЕНТІВ І ВИПУСКНИКІВ

Зміст цього підрозділу є спробою узагальнити досвід спілкування зі студентами та випускниками бакалаврської і магістерської програм НАУКМА з напрямку та спеціальності «Філософія». Така спроба, що ґрунтується на матеріалах низки опитувань, здійснених у різні роки, не є випадковою, адже наявність продуктивного зворотного зв'язку зі студентами – одна з характерних ознак кафедри філософії та релігієзнавства НАУКМА. Тому ті зміни, що відбуваються останнім часом у різних царинах діяльності кафедри (від змісту фахової освіти, зафіксованого в навчальних планах і програмах курсів, до організації науково-дослідницької практики студентів), і визначають стан філософської освіти в «Могилянці», значною мірою завдячують пропозиціям, ініціативам, критичним зауваженням її студентів і випускників, наших молодших колег.

Так, студенти достоту наші колеги – за свідомим життєвим вибором, за серйозним ставленням до фаху, що оприявнюється не лише в постійній, наполегливій роботі над собою, у невтолимій інформаційній спразі, у налаштованості на постійний інтелектуальний пошук, а й у турботі про наступні покоління могилянців. Нерідко це колеги-опоненти. І не тільки тому, що погляд молодих прискіпливіший чи радикальніший у пошуках нових горизонтів, а й тому, що їхня фахова доля від самого початку випадає рівніше, без штучних бар'єрів і глухих кутів, добре знаних старшим поколінням філософів. Тому нинішні молоді справді демонструють – і в цьому зможе переконатися читач – живе й відповідальне, критичне й конструктивне, зацікавлене й пошукове мислення, демонструють позицію людей небайдужих та інтелектуально чесних.

Додамо до цього, що студенти й випускники НАУКМА залюблені у свою alma mater. Вони вважають упроваджений тут варіант фахової філософської освіти найпрогресивнішим і найпродуктив-

нішим у нинішній Україні та пишаються тим, що згоду реалізувати цей варіант дали чільні філософи з наукових установ і вищих навчальних закладів столиці.

Тут слід, очевидно, сказати, що в НаУКМА, на відміну від інших університетів України, фахову підготовку філософів здійснює не цілий факультет, а лише одна випускова кафедра, у складі якої зібрано кращі філософські сили Києва, від знаних професорів до молодих перспективних фахівців із серйозними науковими здобутками, здатні запропонувати моголянським студентам не лише традиційні нормативні дисципліни, а й новаторські авторські курси. Демонструючи глибоке занурення у предмет власного зацікавлення, високу фахову культуру, сучасні продуктивні підходи й методи, такі лектори задають бажаний рівень мислення аудиторії, відкривають перед майбутніми фахівцями нові інтелектуальні горизонти. Тому респонденти вважають, що питома вага таких курсів уже в навчальному плані бакалаврату (не кажучи про магістерські програми) має дедалі зростати.

Студенти й випускники НаУКМА цінують не тільки людей, котрі стають за кафедри їхнього університету; вони знають ціну й тих, хто заповнює університетські аудиторії, вони свідомі того, що провідних фахівців в академії тримає чи не насамперед атмосфера духовного пошуку, уможливлена рівнем інтелектуального очікування студентів, інтенсивністю їхнього фахового становлення, зрештою, їхньою задивленістю в день завтрашній.

Після всього зазначеного читача вже не здивує та обставина, що прогнози, пропозиції, побажання студентів і випускників стосуються вузлових питань підготовки філософів у НаУКМА: це і загальна структура спеціальної філософської освіти, зокрема співвідношення теоретико-філософської та історико-філософської її складових, і ґрунтовність загальногуманітарної підготовки філософів, і організація академічних занять, і наступність бакалаврської та магістерської підготовки, і система дослідницької діяльності студентів, і інформаційне забезпечення навчальної й дослідницької роботи, і оптимізація форм позааудиторного співробітництва викладачів і студентів, і чимало інших питань.

Чи не головним смисловим осердям міркувань респондентів стало осучаснення змісту фахової філософської освіти. Найчастіше в їхніх пропозиціях і прогнозах фігурує розширення викладання курсів, присвячених філософії ХХ ст. Наголошена потреба в сер-

йозному академічному аналізі постмодерних віянь у нинішній філософській думці з усіма їхніми здобутками й «накладними витратами». Щодо перших – у них наші молоді колеги хотіли б вірити, щодо других – їх демонстрацію хотіли б бачити максимально доказовою.

Зрозуміло, студенти цікавляться передусім парадигмальними змінами в сучасному філософському мисленні, вже утвердженими в нинішній західній філософській культурі. Проте вони розуміють, що вирішення проблеми не може замкнутися тільки на змістовому і обсяговому розширенні курсу сучасної зарубіжної філософії чи нарощенні навчальних дисциплін, присвячених новітній філософській думці. Акцентувати в модернізації змісту філософської освіти належить насамперед суттєве оновлення інтерпретативного інструментарію, самої призьми бачення як історико-філософського процесу, так і тих філософських проблем, що актуалізуються нині.

До речі, з погляду респондентів, актуалізувати в аудиторії належить перш за все ті вічні філософські проблеми, які резонують з турботами і тривогами дня нинішнього, з очікуваннями й побоюваннями сьогоденних молодих людей. У такому резонуванні студенти бачать шанс наблизити до себе тут і тепер ті проблеми, що порушувалися мислителями XII, XV чи XIX ст. Іншими словами, студенти сподіваються на виразнішу та пліднішу оберненість теоретико-філософських курсів до проблематики їхнього покоління. Респонденти хотіли б, щоби в найближчому майбутньому відрив філософського мислення від повсякденного реального життя був усунутий. Нинішнім студентам не дуже імponує, так би мовити, дистильоване філософування, навмисне абстраговане теоретизування з амбітним вивищенням над життям. Одним (звісно, не єдиним) виходом з окресленої ситуації студенти вважають впровадження курсів, спрямованих на плекання широкого гуманітарного погляду на світ. Серед них вони називають аксіологію, філософію культури, філософію права, філософію мови, філософію науки, філософію релігії, політичну філософію, філософію економіки чи філософію господарства, соціологію, основи наукознавства тощо.

Адже часто мовчання студента на семінарі означає не стільки нездійсненість необхідних підготовчих штудій, як незаторкнутість молоді людини обговорюваною проблемою. Деякі респонденти констатували обмаль у навчальному плані таких курсів, які би своєю інтенцією мали формування у слухачів здатності самостійно осмислювати проблеми сучасності, застосовувати набуті знання до

прояснення конкретних проблем нинішнього політичного, соціального й культурного життя. Під цим кутом зору позитивно оцінено курс основ критичного мислення. Проте в першу чергу суттєво, щоби зазначеною інтенцією керувалися викладачі будь-яких курсів, що їх слухають студенти університету.

Тож випускники і студенти НаУКМА бачать у майбутньому розширення освітнього поля підготовки фахівців із філософії в університеті, зокрема, розвиток здатності студентів-філософів поділяти спільну інтелектуальну традицію, їх вміння аналізувати соціальну, економічну, політичну й культурну реальність, збагачення і поглиблення загальногуманітарної їх підготовки. Плекання справжнього гуманітарія багато хто з респондентів пропонує здійснювати при системному поєднанні таких головних освітніх модулів:

- історико-філософські та теоретико-філософські курси;
- курси з історії культури і культурології;
- історичні та історіографічні курси;
- історико-літературні та мовознавчі дисципліни;
- поглиблене вивчення іноземних мов, починаючи з обов'язкових для філософа англійської, німецької, класичних – грецької й латини і завершуючи опануванням мови за вибором – згідно із власними інтересами студента, передовсім науковими (японською, іспанською чи й санскритом); між іншим, респонденти хотіли би, щоби класичні мови викладалися з повнішим урахуванням фахових зацікавлень студентів-філософів;
- історія природознавства і методологія сучасних природничо-наукових досліджень; тут належить зауважити, що більшість респондентів, особливо випускники попередніх років, буди свідками переорієнтації майже всього масиву сучасної філософської думки на гуманітарне знання і зауважуючи в цьому загрозу аберації філософського погляду на світ, пропонує запобігти такій однобічності, гуманітарному герметизмові зверненістю філософії і до природознавства, введенням до змісту філософської освіти таких курсів, як, наприклад, філософські проблеми сучасного природознавства, основи екології або й ключові проблеми сучасної біології/фізики/космології тощо; пропонуються спільні з природодослідниками обговорення методологічних проблем сучасного наукового пізнання чи й реалізація спільних дослідницьких проектів із кібернетиками та інше.

Такий збалансований підхід, системне бачення змісту сучасної фахової філософської освіти спостерігається нині у змінах, які кафедра внесла і вноситиме до навчальних планів та інших базових документів, що регулюють академічний процес в університеті. Ми переконуємося в тому, що за відповідної організації навчального процесу на підготовку різнобічно освіченого філософа працює не лише весь гуманітарний факультет. І – навзаєм – кафедра філософії повною мірою долучається до плекання фахівців інших профілів.

Певною мірою реалізується філософами НаУКМА ще одна пропозиція деяких респондентів: об'єднувати наведені вище модулі в культурно-епохальні блоки (наприклад, на першому курсі вивчати античну філософію в контексті греко-латинської історії та культури з одночасним вивченням чи удосконаленням знання класичних мов). Водночас випускники університету наголошували потребу шукати оптимальні шляхи й засоби забезпечення цілісного бачення майбутніми філософами філософської культури в її динаміці, зокрема спроможність простежувати модифікацію одних і тих самих філософських ідей у різних соціокультурних контекстах.

Великої ваги надають респонденти партнеризації стосунків між викладачем і студентом на всіх напрямках педагогічної комунікації. Йдеться і про оптимізацію загального настрою, атмосфери цих стосунків, і про пріоритетність особистісного характеру взаємин викладача і студента в аудиторії, що даватиме змогу останньому вступати у вільну полеміку з першим, коли для неї є підстави; і про розширення можливостей продовжити спілкування з викладачем після завершення його курсу – через тематичний гурток, філософський клуб чи, зрештою, співпрацю в реалізації спільних науково-дослідницьких проектів. Студенти свідомі того, що така співдія у дослідницькому пошукові корисна не тільки для них, а й для наставників; адже вони усвідомлюють свою здатність не тільки резонувати на нові, свіжі ідеї, а й генерувати їх.

Студентське прагнення далі демократизувати вищу школу, свої стосунки з наставниками поєднується з розумінням ними необхідності дисципліни навчальної праці та всієї академічної діяльності загалом. А відтак, окрім самоконтролю, йдеться про потребу вимогливості й постійного контролю з боку викладачів. Звідси й пропозиції респондентів запровадити письмові контрольні десятихвилинки на семінарах із фахових дисциплін; обов'язковий щодвотижневий просемінар-консультацію керівника наукової роботи, де б

студент не тільки розв'язував з наставником назрілі питання, а й демонстрував проміжні результати своєї роботи, точніше – звітував про них. Ідеться, зокрема, про усунення симуляції дослідницького пошуку при підготовці студентами курсових робіт. Цьому можна запобігти, на думку респондентів, якщо сприяти чіткішому усвідомленню студентами їхніх наукових зацікавлень, категорично не схвалювати суто компілятивні дії виконавців курсових робіт і постійно контролювати хід їх виконання упродовж всього відведеного на це терміну. Очікують респонденти урізноманітнення способів контролю, зокрема розширення його діалогічно-креативних форм.

Отже, хоча студентська громада надає беззастережну перевагу особистісному спілкуванню з викладачем як формі продуктивної навчальної комунікації в системі філософської освіти (адже філософія – мислення завжди авторське) і вважає це потужним каталізатором власного фахового й людського розвитку, вона не заперечує доцільності «формальних» моментів у взаєминах студента із викладачем. Такі моменти неминучі, наполягають респонденти, зокрема, у випадках, коли це спілкування стає зіткненням несумісних особистостей, чого, безумовно, не вдасться усунути і в майбутньому.

Випускники і студенти «Могилянки» усвідомлюють, що осучаснення змісту фахової освіти нездійсненне або ж малоуспішне без модернізації навчальних технологій. Щоправда, напрями їх осучаснення респонденти чітко не окреслюють, як і не з'ясовують, що саме в організації навчального процесу, формах і методиці проведення навчальних занять їх не задовольняє. І все ж багато хто саме в контексті цього сюжету готовий передусім підтримати, як вони це формулюють, пошуки нестандартних тем для семінарського обговорення. Ідеться, очевидно, про ті ситуації, коли керівник семінару зумисне проблематизує його тематику, спонукаючи учасників до дискусії і запобігаючи переважанню на семінарських заняттях відтворюючого мислення, простого переповідання прочитаного.

Оновлення навчальних технологій респонденти пов'язують із творчою поведінкою філософа-викладача і з налаштованістю аудиторії на співтворчість. Звісно, не обійтися без обізнаності першого із сучасним методичним інструментарієм, без певної його дидактичної вправності. Проте найбільше цінують студенти і випускники «Могилянки» те, що винаходить викладач тут і тепер, саме для цієї навчальної ситуації, для цих своїх партнерів з академічного спілкування. Із вдячністю називають вони прізвища тих своїх про-

фесорів і викладачів, котрі захоплювалися і захоплювали такими винаходами.

Фахівці з методики вищої освіти наполягають нині на зміні кількісного співвідношення лекцій і семінарів у вищій школі на користь останніх. Досвід, набутий студентами і випускниками НаУКМА у процесі навчання в університеті, переконав їх в умовності границь між цими формами академічних занять. Респонденти сподіваються: у майбутньому лекційна форма спілкування з аудиторією буде ще більше діалогізуватися, а семінарський простір рівною мірою належатиме як студентам, так і викладачеві. До того ж дехто закликає викладачів прискіпливіше ставитися до змісту і способу студентських висловлювань, заохочувати не тільки креативне мислення, а й теоретично коректну артикуляцію думки.

Деякі випускники без особливого задоволення згадують «ліричні» відступи в університетських лекціях і хочуть сподіватися, що лекції для студентів наступних поколінь завжди починатимуться з чітко сформульованого плану, а їх зміст структуруватиметься відповідно до цього плану. Інформаційну складову лекцій студенти оцінюють перш за все під тим кутом зору, наскільки у змісті лекції представлені речі, які або недоступні для слухачів через інші канали інформування, або мають для аудиторії принципову новизну.

Підсумовуючи цю частину міркувань, можна констатувати: наголос на сучасності й осучаснюванні ставить більшість співрозмовників. Що ж, «довлеет дневи злоба его...» Але найрозсудливіші не забувають, що у вік Гегеля, у вік Ніцше, у вік Дельоза найсучаснішим мислителем залишався й залишається Платон. Відтак найпродуктивнішою школою філософського мислення – як би не третирували філософську традицію – завжди була й буде класична спадщина. Хоча вона ніколи при тому не була альтернативою філософії сучасній. Тож викладач – безперечно, син свого часу – визначає найближчий собі класичний канон, щоби передати його крізь призму визначальних смислових акцентів сучасності.

Головний спосіб такої «передачі» – робота з класичними текстами, їх тлумачення. Мусимо зазначити, що цей сюжет не залишив байдужим по суті жодного респондента. Адже опрацювання будь-яких фахових курсів – історико-філософських чи теоретико-філософських – і в майбутньому полягатиме насамперед у студіюванні джерельних текстів. А сьогодні, на думку студентів, вони

чимало втрачають через поширену практику роботи з текстами. Готуючись до семінарського заняття, студенти опрацьовують визначений фрагмент твору і відтак до нього здебільшого не повертаються. Після такого ознайомлення твір не живе у свідомості. Ймовірнішим робило би бажане «оживання» таке окреслення проблемних полів і добір літератури, завдяки яким одні і ті самі праці, зокрема трактати класиків філософії, з'являлись би в полі зору студента в різних своїх фрагментах або у різних проблемних контекстах, щоби організація навчального процесу спонукала студента до неодноразового занурення в одну і ту саму працю.

Дехто зі студентів відчуває нестачу занять, безпосередньо присвячених текстуальному аналізу класичних праць. Є зацікавлення в тому, щоби такий аналіз стосувався автентичних, не перекладених текстів, особливо якщо вони англійські або й латиномовні. Таку роботу можна збагатити й порівнянням оригіналів класичних праць з наявними перекладами; тут варто зважати на те, що в певному сенсі переклад є процедурою герменевтичною, а не лише трансляційною.

Звісно, в цьому випадку якраз ідеться про особливо значущі, «хрестоматійні» фрагменти текстів. Загалом, респонденти (зокрема, студенти, але не тільки вони) наголошують на потребі зваженого й обґрунтованого добору текстів для аудиторного опрацювання; на такому ж раціональному підході до визначення обсягу домашніх «текстових» завдань для студентів різних років навчання. Адже нерідко цей обсяг не корелює не тільки з реальним бюджетом часу студента, а і з, так би мовити, набором компетенцій, передбачених моделлю фахового філософа з вищою освітою.

Іноді труднощі у роботі з джерельними текстами мають суто технічний характер. Ідеться про відсутність певних праць у доступних для студентів книгозбірнях чи й в Інтернеті. Тож респонденти дуже сподіваються на те, що викладачі, котрі такі рідкісні тексти мають, знайдуть можливість запропонувати їх студентам, очевидно, в електронному форматі.

Більшість наполягає на удосконаленні попередньої підготовки студентів до роботи з філософськими текстами. Ідеться, зокрема, про те, щоби на початку бакалаврської освіти ввести, як кваліфікує його один із випускників НаУКМА, філологічний курс, вибудований з урахуванням досягнень сучасної герменевтики – «Пропедевтика роботи з текстом» (за аналогією з курсом «Аналіз художнього

тексту», що його слухають студенти-філологи)¹. Адже навіть одна з найпростіших операцій з текстом – його реферування – вимагає володіння певними методологічними засадами і відповідними техніками.

Інші такий же пропедевтичний захід бачать у спеціально організованому й послідовно здійснюваному опановуванні студентами традиційною і новітнього філософського тезаурусу. Дехто при тому нарікає, що не виробив у себе навички звертатися до фахових довідкових видань (хоча б до філософських енциклопедій і словників).

За окреслених умов робота із філософським текстом, на думку недавніх студентів, дедалі більше набуватиме креативного, продуктивнішого сенсу. Адже саме такій роботі належить бути головною школою мислення, зрозуміло, передовсім фахового, хоча й не тільки. А для цього, розуміють респонденти, не обійтися без мінімізації поки досить помітного репродуктивного моменту в роботі з текстами. Інакше опрацювання класичних текстів мало прислужиться формуванню у студентів навиків (та й готовності чи принаймні бажання) творити власні тексти, і не лише філософські.

У питанні щодо співвідношення теоретико-філософської та історико-філософської складових бакалаврської освіти більшість респондентів свідомі того, що вивчення історії філософії є оптимальним способом плекання філософа-фахівця. Разом із тим вони знають про домінування в сучасному фаховому середовищі тієї настанови, що сьогодні філософія може існувати тільки як історія філософії. Їм здається, що не без впливу такої настанови баланс названих складових у практиці академічної філософської освіти дещо порушено. Відновити його вони пропонують не так через збільшення кількості теоретико-філософських курсів (хоча й не знімають питання про їх нарощення), як через посилення теоретико-філософського змісту історико-філософських курсів.

Гармонізація теоретико-філософської та історико-філософської граней фахової освіти разом із урізноманітненням форм фахового спілкування філософів та нарощуванням його інтенсивності стане важелем піднесення культури фахового мислення. Цій же справі могло б слугувати, на думку респондентів, розширене в майбутньому вивчення логіки в університеті. Йдеться не тільки про відведен-

¹ Узавши до уваги ці слушні міркування студентів, з 2010/2011 навчального року кафедра запровадила вивчення філософами-першокурсниками дисципліни «Читання, письмо, інтерпретація: теорія та практика».

ня для логіки більше академічного часу, а й про впровадження до навчального плану бакалаврату, окрім класичної і неklasичної логік, низки спеціальних курсів логіки. У цьому, серед іншого, випускники НаУКМА схильні бачити можливе розширення спектра своїх спеціалізацій; вони сподіваються, що з фахом викладача логіки вони впевненіше почуватимуться на ринку професій.

Не полишили поза увагою респонденти питання про місце підручника, навчального посібника у філософській освіті та його оптимальний характер. Дехто зізнавався, що про підручник згадував лише тоді, коли поставала потреба повторити й узагальнити великий за обсягом навчальний матеріал, тобто перед заліками та іспитами. Але більшість співрозмовників до проблеми підручника поставилася серйозніше. Здебільшого вони вважають, що підручник з філософії може бути лише суто пропедевтичним, тобто розкривати філософський простір і заохочувати до входження в нього; відкривати такий горизонт запитування, в якому сам цей посібник далі стає вже непотрібним. Адже жанр підручника передбачає певну остаточність суджень, з якою гуманітарне знання загалом, а особливо філософія з її поліінтерпретативністю, не пов'язані. Підручник мав би оприятити те, що терміни, які в ньому використано, ініційовані ним мисленнєві ходи, становлять тільки поверхню, а не джерело завершеного знання. Тим самим він мав би спонукати читача-початківця відчувати недостатність самого цього посібника, а отже – звертатися до власне філософських текстів, які тільки й можуть створити надійне підґрунтя для формування власної позиції зацікавленої людини. Якщо він переконує в можливості й потрібності такої позиції щодо тієї чи тієї межової проблеми людського буття, заохочує осмислення таких проблем, то тоді це достоту підручник для вищої школи. Під таким кутом зору чимало студентів випускних курсів і випускників НаУКМА із вдячністю згадують книжку, з якої для багатьох починалося зближення з філософією, – посібник В. Нестеренка «Вступ до філософії. Онтологія людини». Окрім репрезентації найширшого діапазону філософських позицій, демонстрування неможливості надати остаточні відповіді і формулювати однозначні визначення, загалом плідного шліфування української філософської лексики, книжка приваблює легкою атмосферою, світлим, піднесеним настроєм. Погодьмось – досить несподіваний для підручника, але який же вагомий критерій! Проте й цьому посібникові прискіпчиві «моги-

лянці» дорікають за певну патерналістичну налаштованість автора, за надуживання дидактикою.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», маючи статус дослідницького, надає чимало уваги організації наукових досліджень співробітників і залученню до них студентів – передусім магістерських програм. Керівництво університету спрямовує зусилля колективу на тісніше поєднання навчального процесу з пошуково-дослідницькою діяльністю «могилянців». За цих обставин по-іншому звучать і вимоги до курсових і кваліфікаційних робіт студентів, до їх позааудиторної пошукової роботи, що перестає бути епізодичною, до науково-дослідницької практики бакалаврів і магістрантів, зрештою, до якості керівництва дослідницькою роботою студентів, викладачів-науковців.

Респонденти знають про ці нові (хоча й не цілком нові) акценти в організації академічного життя і схвально до них ставляться. Вони сподіваються на мінімізацію рутинних форм дослідницької роботи на кшталт підготовки рефератів на задані теми, не схильні переоцінювати участь студентів у спільних із викладачами щорічних наукових сесіях, прикро вражені недостатнім інформуванням студентів про конференції та інші наукові форуми, що відбуваються в різних філософських осередках столиці; невдоволені мізерним числом спільних з наставниками публікацій (невдоволені, зрозуміло, більше собою, ніж викладачами) ¹.

Разом з тим, могилянців надихають проведення ініційованої вихованнями кафедри філософії та релігієзнавства щорічної загальноукраїнської студентсько-аспірантської наукової конференції «Філософія: нове покоління» ² та вихід у світ її матеріалів ³, регулярні випуски (з 1998 р.) фахового наукового збірника «Магістеріум»,

¹ Щоправда останнім часом позитивні зрушення спостерігаються й у цій сфері: у 2010 р. студентами-філософами НаУКМА здійснено 28 публікацій.

² 10–12 березня 2011 р. ця конференція відбулась уже вшосте.

³ Див.: Всеукраїнська студентсько-аспірантська філософсько-релігієзнавча конференція «Філософія: нове покоління»: 22–24 лютого 2006 р. Тези доповідей. – К.: НаУКМА, 2006. – 64 с.; Всеукраїнська студентсько-аспірантська міждисциплінарна конференція «Філософія: нове покоління»: 28–29 лютого 2008 р. Тези доповідей. – К.: НаУКМА, 2008. – 72 с.; Філософія: нове покоління: Збірник статей / Упор. Б. Шуба. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 135 с.; Філософія: нове покоління: Діалог. Комунікація. Дискурс. Тези четвертої студентсько-аспірантської міждисциплінарної конференції (НаУКМА, 26–28 лютого 2009 р.). – К.: Вид. проект Миколи Ковальчука, 2009. – 142 с.; Критика як філософська настанова: Тези п'ятої студентсько-аспірантської конференції. 25–27 лютого 2010 р. – К.: НаУКМА, 2010. – 54 с.

де вони можуть друкувати свої перші студії¹, відновлення започаткованої у 1990-ті рр. традиції Різдвяних студентських філософських диспутів², робота студентських філософських клубів і гуртків, до якої частина з них зацікавлено долучається.

Викладачі кафедри можуть на загал пишатися довірою до них студентської громади, хоча, як уже зазначалося, певні зайві «перегородки» подекуди зберігаються. І впадуть вони не від спеціальних руйнівних ударів, а від спільних конструктивних зусиль, передусім на ниві наукового пошуку. Тут зароджується енергія для подолання природного наукового консерватизму зрілих фахівців, спонуки до оновлення їхніх наукових зацікавлень (а цього можна природно сягнути через націленість на філософське осмислення проблем власного народу, котрий в умовах глобалізації все виразніше відчуває свою включеність у світовий цивілізаційний процес), до ширшого впровадження найновіших інтерпретаційних засобів і відповідного оновлення філософського тезаурусу.

Природно, що реалістично мислячі студенти і випускники НаУКМА чекають зазначених інновацій від молодого поповнення кафедри – від своїх учорашніх колег. А кафедра щороку приростає переважно за їх рахунок, і дехто з респондентів уже мав змогу оцінити фахові можливості «нового покоління». З його науковими зацікавленнями й амбіціями чимало студентів пов'язує оновлення і кафедральної тематики, і використовуваного у її розробці дослідницького інструментарію, а відтак і поглиблення рівня наукових досліджень та здійснення вагомішого внеску у справу розвитку і збагачення української філософської традиції, до формування якої історична «Могилянка» має прямий стосунок. За поєднання значного теоретичного потенціалу і позитивного досвіду старшого покоління викладачів та інтелектуальної сміливості й незашореності молодих кафедра філософії НаУКМА справді зможе стати одним із найпотужніших осередків філософської думки завтрашньої України. Її вихованці на це сподіваються.

Як і на те, що завтрашня студентська молодь, кооперуючи сміливість власної думки із вправністю мислення досвідчених професорів, не лише претендуватиме на партнерство, а творитиме/співтво-

¹ Див., зокрема: Магістеріум. – Вип. 39. Історико-філософські студії. – К.: НаУКМА, 2010.

² Згадаймо, зокрема, два останні: «Філософська освіта в сучасній Україні: проблеми і перспективи» (НаУКМА, 26 січня 2010 р.); «Людина у віртуальному світі: перспективи та ризики» (НаУКМА, 25 січня 2011 р.).

ритиме його живий дух. Ця нова тональність відтак більше проникатиме в усі сфери педагогічного спілкування, в якому питома вага індивідуальних форм співробітництва викладача і студента постійно зростає в університеті вже нині і ще інтенсивніше зростатиме завтра.

Та, повертаючись до наукової царини, належить констатувати, що академічні та галузеві інститути, в які сьогодні переважно змістилася наукова діяльність в Україні, не можуть оптимальним чином виконувати покладені на них функції саме тому, що креативний та й енергетичний потенціал молоді реалізується в них мізерними дозами, що знижує його генеруючо-інноваційний ефект. В університеті ж є змога органічно поєднати мудрість досвідчених дослідників з дерзанням молоді, її природним відчуттям пульсу доби, потреб часу. Таке поєднання, на думку респондентів, і реалізується сьогодні на кафедрах вищої школи. Вони, коли перестануть бути жорстко ієрархізованими структурами, а ставатимуть співтовариствами дослідників, у яких і професори, і молоді асистенти, і аспіранти, і студенти будуть партнерами у виконанні спільних наукових проектів, мають реальний шанс стати діяльними осередками наукового життя.

Мусимо ще раз наголосити: юні могилянці стурбовані не тільки тим, як складеться їхня власна фахова доля. Вони ведуть мову про потребу й можливість повернути університетам роль визначних не тільки освітніх і наукових, а й культурних центрів держави, турбуються перспективами розвитку української філософської традиції, прагнуть набуття нинішньою Києво-Могилянською академією статусу чільного осередку духовного життя українців.

Погляд в університетське майбутнє студентів і випускників НаУКМА – не прожекти чи утопійні візії, а радше проекти. Хочеться вірити, що саме декому з них випаде можливість упроваджувати в академічне життя *alma mater* ті пропозиції та сподівання, які висловлюються ними сьогодні.